

УДК 94(477.65)“1739/1758”

О. М. ПОНОМАРЬОВ*

**ДО ІСТОРІЇ БУДІВНИЦТВА
ФОРТЕЦІ СВЯТОЇ ЄЛИСАВЕТИ**

Уперше публікується лист київського віце-губернатора, генерал-майора Івана Костюріна та відповідь на нього молдовського господаря Матея Гіки. У листах йдеться про зведення російською владою фортеці Св. Єлисавети. Показано реакцію на будівництво фортеці з боку Порти та Кримського ханату.

Ключові слова: Белградський мир 1739 р.; фортеця Св. Єлисавети; будівництво фортеці; київський віце-губернатор І. Костюрін; молдовський господар М. Гіка; кримський хан Арслан-Гірей; претензії кримського хана.

У відносинах між Росією та Портою від закінчення російсько-турецької війни 1735–1739 рр. та до початку війни 1768–1774 рр. відчувалася певна напруга. Донесення запорозької розвідки, а також агентів, які мешкали на території Османської імперії та Кримського ханату, рясніли повідомленнями про військові приготування цих держав, що становило загрозу південним кордонам Росії, а відтак і території Війська Запорозького. З метою колонізації нових земель та поступового просування до Північного Причорномор'я на початку 1750-х років царський уряд ужив заходів із переселення на територію північної частини Кодацької паланки, а також задніпровських сотень Миргородського полку молдаван, болгар, сербів. Так виник анклав військових поселень – Нова Сербія. Для захисту її новопоселенців неподалік від кордону з Новою Сербією у березні – квітні 1753 р. Правлячим Сенатом було визначено місце будівництва фортеці Св. Єлисавети.

У російсько-турецьких взаєминах доби 1739–1758 рр. дослідники виокремлюють період між 1747 р. (укладення російсько-турецької конвенції)¹ та 1754 р. (час будівництва фортеці Св. Єлисавети), який являв собою особливий етап відносин між Петербургом і Стамбулом. Австрія та Англія, остерегаючись погіршення російсько-турецьких відносин напередодні війни з Пруссією, вимагали від Росії припинити будівництво фортеці Св. Єлисавети. Росія, в свою чергу, зважаючи на франко-пруський вплив на Порту, не бажала давати останнього приводу для конфлікту, оскільки не була готова до ведення війни з південною сусідкою².

Російська дипломатія ще під час російсько-турецької війни 1735–1739 рр. була змушена відстоювати на переговорах південні кордо-

* Пономарьов Олександр Михайлович – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу давніх актів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

ни імперії, що було справою не з легких. Так, Немирівський конгрес 1737 р., під час якого османська сторона намагалася замиритись з Росією, встановивши свої правила гри, був доволі неплідний для обох сторін і закінчився російсько-турецькими перемовинами 24–29 вересня 1737 р., під час яких османські делегати висунули свою “теорію безпеки кордонів”, де пропонувалося на російсько-турецькому кордоні встановити 3 бар’єрні зони³. Одна з них стосувалася українських земель і мала б розташовуватися між Південним Бугом та пониззям Дністра. Прикордонними містами з російської сторони, у такому випадку, стали б Київ та Васильків, а з турецької – Бендери та Очаків⁴.

На переговорах у Белграді 1739 р. представники Порти запропонували (крім вказаних буферних зон) створити “бар’єр” ще й в районі р. Південний Буг, однак французький посол маркіз де Вільньов⁵ умовив Порту пристати на російські умови⁶, що стало чи не єдиною поступкою Росії з боку Порти, вчиненою за допомогою французького дипломата. Франція, усвідомлюючи, що не може заохотити Порту до війни з Росією, сприяла тому, аби в цілому Порту уклала доволі вигідний для себе мир⁷. Однак, Белградський мир не поклав край суперечностям між Росією та Туреччиною, й, зокрема, Запорожжям і Кримом.

Російські дипломати О. Вешняков та К. Каніоні⁸ під час перебування у Стамбулі неодноразово порушували питання щодо розмежування володінь кримських татар і запорожців. Було визначено шестимісячний строк завершення робіт із розмежування нових кордонів, починаючи від моменту ратифікації договору⁹.

При розмежуванні земель восени 1740 р. виявилось, що в інструкції до розмежування турецьким делегатам не вказувалося, що кордон має відповідати лінії 1705 р., як це було вирішено Белградським мирним конгресом 1739 р. За допомогою маркіза де Вільньова О. Вешняков та К. Каніоні домоглися врахування цього факту турецькими представниками шляхом відправки з Порти додаткових вказівок. Одночасно Порту надіслала інструкцію відсунути запорожців подалі від р. Південний Буг¹⁰. Таким чином, козаки були позбавлені значної частини своїх земель, на що російська сторона рішуче висловлювала протест.

Зрештою, 4 листопада 1740 р., було укладено угоду, відому як “Инструмент о разграничении земель между Бугом и Днепром”¹¹, де повоєнний кордон по території Запорозьких Вольностей пролягав відповідно до лінії 1705 р.

У Стамбулі сподівалися на краще вирішення для них питання щодо розмежування кордону, тому у січні 1741 р., після повернення до Стамбулу турецьких делегатів, їхні дії не були схвалені, оскільки вони не змогли віддалити запорозький кордон від Південного Бугу¹².

Пізніше, 23 березня 1752 р., російський посол у Стамбулі О. Обресков¹³ мав перемовини з великим візирем щодо встановлення в ме-

жах Російської імперії та Порти прикордонних застав у місцях найбільш жвавого перетину кордону запорожцями й кримськими татарами¹⁴. Однак Порта, незважаючи на свою початкову згоду у цьому питанні, надалі всілляко затягувала виконання цих домовленостей і навіть давала вказівки кримському хану щодо цього.

Тим часом Порта не гаяла часу, і за рік до зведення фортеці Св. Єлисавети турками було розпочато роботи зі зміцнення очаківських укріплень. Так, запорозька розвідка доносила, що 7 квітня 1753 р. зі Стамбулу до Очакова прибули 150 турок-каменярів для “строения корабельной пристани и пороховых погребов, також и магазейнов”, для чого брали вони камінь на р. Дніпро біля Кизикермену та на р. Південний Буг, де його “достают при тамошних порогах, подрывая порохом”. Між Очаковим та навколишніми молдавськими селами, від лиману до моря було вирито канал, а навколо самої фортеці прорито 2 рови – один земляний, а “другой позади глубокой, которой камнем выслан, а из того рва поведена городовая стена, которая потому ж самородным камнем вся окладена, а внутри той стены вал обведен”¹⁵.

У свою чергу, Російська імперія переконалася у необхідності нарощувати військову потугу на південних кордонах, із метою відсічі турецько-татарському війську у разі війни на своїй території, оскільки Київ і навколишні містечка опинялися під загрозою руйнування чи навіть знищення.

З іншого боку, з метою захисту новоприбулих поселенців Нової Сербії та Новослобідського козачого полку було необхідно побудувати військовий форпост, який би міг прийняти на себе удар нападників. Перші відомості про необхідність будівництва фортеці Св. Єлисавети містяться у жалуваній грамоті імператриці Єлисавети Петрівни генерал-майору І. Хорвату, датованій 11 січня 1752 р.¹⁶ На засіданнях Правлячого Сенату від 21 березня та 4 квітня 1753 р. було визначено місце будівництва фортеці – на р. Інгул між устями її притоків – р. Грузька (або Тура) та р. Кам’яниста Сугакля за 4 км від кордону з Новою Сербією¹⁷.

В указі Правлячого Сенату гетьману К. Разумовському від 6 квітня 1754 р. йшлося про необхідність початку робіт для захисту “новопоселяющихся гусарских и пандурских полков жилищ” від татарсько-ногайських нападів вже навесні того ж 1754 р.¹⁸ Для цього наказувалося “земляную крѣпость под именем Святия Елисаветы здѣлать”, у зв’язку з чим гетьман мав спорядити з полків Гетьманщини на роботи 5067 осіб та 325 осіб для перевезення будівельного лісу¹⁹.

Варто зазначити, що чутки про будівництво (до того ж сильно перебільшені) швидко дійшли до Стамбула. Французький дипломат маркіз Дезальєр²⁰, спираючись на донесення польських конфідентів, повідомляв, що Росія розпочала будівництво 6 (!) фортець на р. Південний Буг, та ще 6 на р. Інгул, а до Переволочни вже стягуються російські

війська. Відповідно Порту наказала привести свої прикордонні фортеці (Очаків, Бендери, Хотин) у стан готовності²¹.

У серпні 1754 р. київський віце-губернатор І. Костюрін намагався заспокоїти кримського хана Арслан-Гірея, аби той не довіряв безпідставним чуткам, що будівництво фортеці Св. Єлизавети ведеться безпосередньо біля турецького кордону. І. Костюрін зазначав, що фортеця будується як форпост у боротьбі з гайдамаками, для захисту від них новосербських поселень. Будівництво фортеці, за словами віце-губернатора, поблизу “польской границы с недавнего времени чинится”, причому “она же крепость не в близости турецкой границы, но в отдалении от оной в собственных российского владения землях быть имеет”, зазначаючи далі, що від турецького кордону до місця зведення “подлинно больше 100 верст будет, о чем сию правду всякой человек своими глазами увидеть может, кто хочет”²². Те ж саме було повідомлено І. Костюрінім й очаківському Ібрагім-паші²³ та бендерському сераскер-паші²⁴.

У жовтні 1754 р. кримський хан Арслан-Гірей у відповідь І. Костюріну вказував, що він отримав листа, яким Київська губернська канцелярія “увѣдомляли нас, что в Новой Сербии от стороны Российской империи зачали дѣлать крѣпость Святыя Елисаветы, которая разстоянием от границ Блистательной Порты в дватцати часах (!) состоит и оную не ради иного чего зачинаю дѣлать, токмо для охранения своих границ от гайдамаков и ради защищения близ Полской области поселившихся Новой Сербии мѣст от разбойников”²⁵.

Особливе невдоволення кримського хана викликало те, що фортеця будувалася не в “бар’єрних місцях” поблизу зруйнованої Азовської фортеці, де начебто в “минувших годах под протекстом караулных дворов нѣсколко крѣпостей построили. А нынѣшней год в присвоенных мѣстах, которыя надлѣжащим образом еще не разначены (розмежовані – *О. П.*) землею Новой Сербии называние, которая, без сумнения, не далече от границ имѣет быть, и сие явно что мирному трактату не сходно”²⁶.

У часовому вимірі відстань від фортеці до турецького кордону становила 46 годин їзди по прямій лінії²⁷, за іншими повідомленнями – 36 годин²⁸. У той же час кримський хан писав про 20 годин, а Дезальєр переконував Порту, що відстань становить лише 14 годин їзди, і що будівництво фортеці, на його думку, означає підготовку Росії до війни²⁹.

Будівництво фортеці стало дестабілізуючим чинником у російсько-османських взаєминах. Протидія Порти у цьому питанні застала О. Обрескова сказати: “сие дело серьезное учинилось, нежели ожидать резон был”. Для того, аби заспокоїти султанський уряд, О. Обресков передав османській стороні карту, де зазначалося місце зведення фортеці, яка розташовувалася далеко від турецького кордону³⁰.

Восени 1754 р. російський посол О. Обресков запевняв Порту, що Росія не буде порушувати мир, а в разі загострення політичної ситуації

йому було надано право декларувати призупинення будівництва фортеці. Наприкінці 1754 р. у Стамбулі значно зріс вплив великого візира Бахіра Косе Мустафи, який вкрай негативно ставився до зведення фортеці Св. Єлисавети, що зрештою й змусило О. Обрескова оголосити у грудні 1754 р. про рішення російського уряду припинити будівництво³¹.

Цей крок Колегія іноземних справ пояснювала у своєму донесенні у Сенат 17 грудня 1754 р. таким чином: “Возобновление или совершенное для здѣшной стороны столь нужное помянутой крепости достроение... не может отнюдь скрытно быть от турецкой стороны, а особливо от хана крымского, которой к российской сторонѣ находитьца во всегдашнем злонамерении, и которой по тому не оставит всеми мерами злостныя внушения дѣлать самой Порте”³². Тому Колегія іноземних справ вважала, що “для соблюдения с Портою соседственной дружбы и тишины, и для отвращения всяких ханских вредных противу здѣшной стороны у нея происков, лутчее то назначенное крепости Святыя Елисаветы совершенное достроение нынѣ отложить, впредь до удобнаго времени, а между тем в той крепости производить толко одни нужныя починки, так и необходимыя укрепления, однако ж скрытно и со всякою осторожностью от шпионов”³³, з метою довершити будівництво фортеці Св. Дмитрія Ростовського.

Однак, ще 1929 р. С. Шамрай вважав, грунтуючись на документах XVIII ст., що фортецю “й далі укріпляли та добудовували, але робили це надзвичайно таємно, і нікого стороннього до неї не підпускали”³⁴.

Отже, заради збереження добросусідських відносин із Портою та для можливості безперешкодного зведення фортеці Св. Дмитрія Ростовського, незважаючи на те, що положення Белградського миру 1739 р. Петербургом не порушувалися, Росія тимчасово “де-юре” припинила будівництво фортеці Св. Єлисавети.

Майже через півтора роки російським урядом було вирішено офіційно відновити роботи з будівництва фортеці. Так, запорозькі депутати з Петербурга повідомляли Кошу 15 травня 1756 р., що “Елисавет-крѣпость строить велѣнно и войска довольно послать для работы”³⁵.

Однак, для запорожців це виявилось початком наступу на Вольності Війська Запорозького. Про політичне значення будівництва фортеці Св. Єлисавети красномовно свідчать пророчі слова знатного товариша Канівського куреня В. Романовського, який, прибувши з Криму, де мав зустріч з представниками української політичної еміграції, до Січі 6 грудня 1755 р., дійшов висновків, що зведення фортеці становить небезпеку для існування запорожців. Він вказував, що в Петербурзі “Войско Запорожское вконец истребитъ хотят, для чего... по сей сторонѣ Днѣпра городы, яко-то Елисавет и протчіе подѣланны, и уже Войско Запорожское все у мѣшок убрато, толко ж еще, чтоб тот мѣшок

завязать, россияне способу не избрали”³⁶. Через 20 років ці слова стануть реальністю, а Запорозька Січ припинить своє існування.

Про кореспондента київського віце-губернатора, генерал-майора І. Костюріна – молдовського господаря М. Гіку³⁷ в історіографії відомо не надто багато. Він правив Молдовським князівством нетривалий час і помер молодим.

М. Гіка вдягнув султанський кафтан, як владну інсигнію, у Стамбулі 30 серпня 1752 р., ставши, таким чином, господарем Валахії (Цара Роми尼亚ки), а 1 жовтня того ж року прибув до Бухареста³⁸. У 1753 р. М. Гіка став господарем Молдови, урочисто в’їхавши до Ясс 22 липня 1753 р.³⁹

У зовнішній політиці М. Гіка більше орієнтувався на Російську імперію та Австрію. В той же час, на вимогу Порти М. Гіка слідкував за подіями у сусідній Речі Посполитій, інформуючи Стамбул про тамтешній стан. Однак, французький посол Дезальєр вважав, що інший господар міг би краще впоратися з цим завданням, а тому наполягав на усуненні М. Гіки⁴⁰. Можна припустити, що недостатній рівень виконання завдань Порти був побічно пов’язаний з тим, що в історіографії М. Гіка залишився як господар-“епікуреєць”⁴¹.

Однак, все ж таки господарського трону М. Гіка позбувся не тільки через інспірації французького посла, а й за активних дій візиря Мустафи-паші, який, перебуваючи в дружніх стосунках із молдовським нововладцем Костянтином Раковіце⁴² сприяв сходженню останнього на престол Молдови⁴³. Відтак, у лютому 1756 р. М. Гіку було усунуто від влади.

Листування київського віце-губернатора, генерал-майора І. Костюріна з молдовським господарем М. Гікою, в якому повідомляється про зведення російською владою фортеці Св. Єлисавети, є складовою частиною тогочасного дипломатарію київських губернаторів, віце-губернаторів та обер-комендантів як керівників прикордонного міста, які протягом XVIII ст. були на чолі південно-західного форпосту Російської імперії. Відповідь на цей лист молдовського правителя М. Гіки, в свою чергу, характеризує васальні відносини очолюваного ним князівства по відношенню до Османської імперії.

Археографічне опрацювання документів здійснено відповідно до “Методичних рекомендацій по підготовці до видання “Архіву Коша Нової Запорозької Січі”⁴⁴. Текст подається автентично, стилістику й орфографію збережено, пунктуацію уточнено, виносні літери внесено в рядок і виділено курсивом. Документи публікуються вперше.

---

¹ Конвенцію між Росією та Портою щодо визнання за російським царем імператорського титулу й належності до Росії міста Азов укладено у Стамбулі у вересні 1741 р. та переукладено у квітні 1747 р.

² *Михнева Р.* Россия и Османская империя в международных отношениях в середине XVIII века (1739–1756). Москва, 1985. С. 98–99.

³ Орешкова С. Ф. Немировский конгресс. От двусторонних османо-российских отношений к Восточному вопросу / отв. ред. М. С. Мейер. Москва, 2015. С. 201.

⁴ Там же. С. 202.

⁵ Вільньов, Луї Совьор – французький посол в Стамбулі у 1728–1741 рр.

⁶ Михнева Р. Указ. соч. С. 39.

⁷ Уляницький В. И. Турция, Россия и Европа с точки зрения международного права // Русский вестник. № 2. 1877. С. 308.

⁸ Вишняков Олексій та Каніоні Карл – російські дипломати, які вели підготовку до Белградського мирного конгресу 1739 р.

⁹ Михнева Р. Указ. соч. С. 58.

¹⁰ Там же. С. 58–59.

¹¹ ПСЗРИ (Полное собрание законов Российской империи). Т. IX. Санкт-Петербург, 1830. С. 290.

¹² Михнева Р. Указ. соч. С. 59.

¹³ Обресков Олексій Михайлович (1718–1787) – видатний російський дипломат періоду правління Катерини II (1762–1796).

¹⁴ Твєрїтинова А. С. К истории русско-турецких отношений в елизаветинское время // Советское востоковедение. Т. IV. 1949. С. 324–325.

¹⁵ Андриевский А. А. Материалы для истории южнорусского края XVIII столетия (1715–1778), извлеченные из старых дел Киевского губернского архива. Ч. II. Одесса, 1886. С. 564.

¹⁶ ПСЗРИ. Т. XII. Санкт-Петербург, 1830. С. 583.

¹⁷ Тупчієнко М. П. Фортеця св. Єлисавети (історичний та археологічний нарис досліджень). URL: library.kr.ua/elib/tupchienko/fortetsa.html (дата звернення: 12. 04. 2018).

¹⁸ ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 51. Оп. 3. Спр. 12376. Арк. 5.

¹⁹ Там само. Арк. 5зв.

²⁰ Дезальєр, Роланд Пушо – французький посол у Стамбулі у 1747–1754 рр.

²¹ Михнева Р. Указ. соч. С. 109.

²² Андриевский А. А. Указ. соч. С. 582–583.

²³ ЦДІАК України. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 2498. Арк. 4зв.; Шамрай С. До історії залюднення Степової України в XVIII ст. (Крилівщина й Лизаветчина) // Записки історико-філологічного відділу. Кн. XXIV. Київ, 1929. С. 241.

²⁴ ЦДІАК України. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 2498. Арк. 7зв.

²⁵ Там само. Спр. 2499. Арк. 1зв.

²⁶ Там само. Арк. 2.

²⁷ Цит. за: Михнева Р. Указ. соч. С. 109.

²⁸ Шамрай С. Зазнач. твір. С. 243.

²⁹ Михнева Р. Указ. соч. С. 110.

³⁰ Там же. С. 110.

³¹ Там же. С. 110–111.

³² ЦДІАК України. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 2501. Арк. 1.

³³ Там само. Арк. 1зв.

³⁴ Шамрай С. Зазнач. твір. С. 242–243.

³⁵ Архів Коша Нової Запорозької Січі. Т. 4. Київ. С. 570.

³⁶ Там само. С. 102.

³⁷ Гіка Матей (рум. Ghica Matei, 1728–після 1760†) – господар Молдовського князівства в 1753–1756 рр. М. Гіка посів спочатку (у серпні 1752 р.) валаський престол, що сталося відразу після смерті його батька – господаря Валахії (Цара Роминяски) Григорія II Гіки, який неодноразово був господарем і Молдови, а з липня 1753 р. до лютого 1756 р. був господарем Молдови.

³⁸ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754 / ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran. București, 1965. P. 655.*

³⁹ *Domnii Țării Moldovei. Studii / volumul editat de Demir Dragnev. Chișinău, 2005. P. 248.*

⁴⁰ *Ibid. P. 248.*

⁴¹ *Хайдарлы Дан. Молдавия и Крымское ханство (1718–1774) // Stratum plus. № 6. 2003–2004. С. 279.*

⁴² Раковіце Костянтин (рум. Racoviță Constantin, 1699–1764) – господар Молдовського князівства в 1749–1753 і 1756–1757 рр.

⁴³ *Domnii Țării Moldovei. Studii... P. 249.*

⁴⁴ *Гіцова Л. Методичні рекомендації по підготовці до видання “Архіву Коша Нової Запорозької Січі”. Київ, 1992. С. 12–20.*

№ 1

1754 р., серпня 29. – Лист київського віце-губернатора генерал-майора Івана Костюріна молдовському господарю Матейу Гіці

При семъ же случае, разсудилосъ мнѣ вашей свѣтлости предъявить, дабы не вымыслили зломышленные и, ненавидящие покоя, да и простои народ неоснователнымъ слухомъ и разглашением не довел бы вашу свѣтлость принять сумнение, яко в россиских [!] ея імператорскаго величества, моєи все-милостивѣишеї і всеавгустѣишеї гедрни, границах, в Нової Сербїи крепость Святѣя Елисаветы зачинають строить, но оная крепость не*в ыном каком намѣренїи, какъ токмо для ахранения [!] и защищения отъ своеволныхъ людей гайдамаковъ россиских [!] границъ, и тогѡ поселения, которое в близости в полской границы** с нѣдавнагѡ времени чиниться, і Новою Сербїею называется. Сѡная же крепость не въ близости турецкой границѣ, но в отдаленїи отъ оной, в собственныхъ россискаго владѣнія земляхъ быть имѣеть. Такъ что отъ турецкой границы до тогѡ мѣста, на котором сїя крепость построется [!] подлинѡ больше ста верстъ будетъ, ѡ чемъ сїю правду всякой человекъ своими глазами увидеть можетъ, кто похочеть. // И дѣля тогѡ, Блисѣтателной Сѡтаманской Порте не токмо по сеи, но и ни по никакой другої притчинѣ, ѡ Россїи нималѡгѡ сумнения или обража*** имѣть, отнюдь, не надлежитъ. Ибо с россиской [!] імператорской стороны благоустановленную дружбу на вѣчныя времена в [!] Блисѣтателную [!] Портою непоколимѡ [!] содержать намѣрены, и тѣмъ вашу свѣтлость совѣршенно увѣряю, и во ѡжиданїи на сїе, [в] вышеписанном во всемъ приятелскогѡ отъ вашей свѣтлости увѣдомления, со истинно дружеским моимъ почтением, пребываю.

* Слово правлено.

** Слово правлено.

*** Треба омбража, що походить від ombrage (фр.) – недовіра, сумнів, підозра. Тут – недовіря.

Вашеи свѣтлости, моего дружелюбнейшаго и сосѣдствѣннаго приятеля, покорнѣиши слуга, ея імператорскаго величества, самодержицы всеросійской,

моеи всемилостивѣишеи і всеавгустѣишеи гсдрни, учрежденныи генераль-маѡр и Киевской губерніи вице-губернаторъ и главныи киевскіи командиръ

ЦДІАК України, Ф. 5, Оп. 1, Спр. 2498. Арк. 6–бзв. Відпуск.

№ 2

1754 р., вересня 24. Ясси. – Лист молдовського господаря Матея Гіки кїївському віце-губернатору генерал-майору Івану Костюрину

Перевод с писма свѣтлѣйшаго принца м[олд]а[в]скаго Матѡея Гики къ его превосходителству гсдну генераль-маѡру и кїевскому вице-губернат[о]рю [!] Івану Івановичу Костюрину, *отпущеннаго съ Яс[съ]* 24 сентября 1754 году

Вашего превосходителства писмо в цѣлости ко мнѣ привезенно російскимъ подданнымъ, котораго искъ ваше превосходителство мнѣ рекомендоват изволили, и во *отвѣт*, чрез онаго жъ симъ моимъ дружеским писаніемъ, чиню.

Вѣдомо, что оной искъ, без всякаго медленія на моемъ судѣ былъ разсмотрен, и, за силу святыхъ справедливости правъ разсужденъ, но челобитщикъ человѣкъ *прост*, – онаго, что ему было присужено не похотѣлъ и тое, что было тому, кот[о]рой ево обѣдиль [!], платит приговоренно, пуще похотѣл оставит.

В прочемъ, что ваше превосходителство в строеніи крѣпости, и о доброй Російскаго государства склонности меня увѣдомит изволили, вирозумѣлъ, и уже туда, куди надлежит, *отрепортоваль*. Взаимно ваше // превосходителство увѣдомляю о такомъ же изрядномъ порядкѣ и вещественной мирной склонности Пресвѣтлой Порти Оттоманой*. Богъ всевишній да укрѣпит [!] взаимное оное намѣреніе. Ежели вперед ваше превосходителство в пользу взаимной сосѣдственной дружби Пресвѣтлой Портѣ обявит, что ни естъ усмотрите, симъ слѣдомъ всегда способно быть может. Между тѣмъ, со всякимъ надлежащимъ почитаніемъ и сосѣдственнымъ почтеніемъ, пребываю.

ЦДІАК України, Ф. 59, Оп. 1, Спр. 2500. Арк. 1-Ізв. Діловодний переклад із латинської мови.

There is published for the first time letter of Ivan Kostyurin, the Kyiv Deputy Governor, Major-General and the answer given to him by Matei Ghica, Prince of Moldavia. The letters refer to the construction of the St. Elizabeth's fortress by the Russian authorities. The reaction of the Porta and the Crimean Khanate is shown.

Key words: Belgrade peace of 1739; Fortress of St. Elizabeth; construction of a fortress; I. Kostyurin, Kyiv Deputy Governor; M. Ghica, Prince of Moldavia; Arslan Giray, the Crimean khan; Crimean Khan claims.

* *Треба* Оттоманской.